

บทบาทของดนตรีที่มีต่อสังคม

จัดทำโดย

นายวิทชัย สุขเพราะนา

หัวหน้างานดนตรีและนันทนาการ

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทบาทของดนตรีที่มีต่อสังคม

ดนตรีเกิดขึ้นมาในโลกพร้อมๆ กับมนุษย์เรานั้นเอง ในยุคแรกๆ มนุษย์เรายังอาศัยอยู่ในป่าดง ในถ้ำ แม้ในโพรงไม้ก็รู้จักการร้องรำทำเพลงตามธรรมชาติ เช่นรู้จักการปรบมือ เคาะหิน เคาะไม้ เป่า ปาก เป่าเขา เป็นต้น พร้อมกันนั้นก็มีการเปล่งเสียงร้องออกมาตามเรื่อง การร้องรำทำเพลงของมนุษย์ ในยุคนั้นก็ทำไปเพื่อ อ้อนวอนพระเจ้า เพื่อช่วยให้ตนพ้นภัย บันดาลความสุขความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ ให้แก่ตน หรือเพื่อเป็นการ บูชา แสดงความขอบคุณพระเจ้าที่บันดาลให้ตนมีความสุขความสบาย

โลกได้ผ่านมามากหลายยุคหลายสมัย ดนตรีก็ได้วิวัฒนาการไปตามความเจริญ และความคิดสร้างสรรค์ ของมนุษย์ เครื่องดนตรีในสมัยเริ่มแรกที่เคยใช้ก็ได้วิวัฒนาการมาเป็นขั้นๆ กลายเป็นเครื่องดนตรี ที่เราเห็นกัน อยู่ทุกวันนี้ เพลงที่เคยร้องเพื่ออ้อนวอนพระเจ้า ก็กลายมาเป็นเพลงสวดทางศาสนาและ เพลงร้องโดยทั่วไป เป็นต้น

ในระยะแรกๆ นั้นดนตรีมีอยู่เพียงเสียงเดียวและแนวเดียวเท่านั้นเรียกว่า Melody ไม่มีการประสาน เสียง เวลาผ่านไปหลายศตวรรษ จนถึงศตวรรษที่ ๑๒ มนุษย์เรายังเริ่มรู้จักใช้เสียงต่างๆ มาประสานกันอย่าง ง่ายๆ เกิดเป็นดนตรีหลายๆ เสียงขึ้นมา นับแต่นั้นเป็นต้นมา นักปราชญ์ทางดนตรีได้แบ่งดนตรีออกเป็นยุค ต่างๆ ดังนี้

๑. Polyphonic Period (ค.ศ. ๑๒๐๐-๑๖๕๐) ยุคนั้นนับว่าเป็นยุคแรกและได้วิวัฒนาการมาเรื่อยๆ จน มีแบบฉบับและหลักวิชาการดนตรีขึ้น มีวงดนตรีออร์แกน ตามโบสถ์ ตามบ้านเจ้านาย และมีโรงเรียนสอนดนตรี

๒. Baroque Period (ค.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๕๐) ยุคนี้นักดนตรีได้เป็นปีกแผ่นมีแบบแผนความเจริญ ทางด้านนาฏดุริยางค์ (Dramatic Music) มีมากขึ้น ยุคนี้นักเรียนสอนเกี่ยวกับอุปรากร (Opera) เกิดขึ้น มี นักดนตรีเอกของโลก ๒ ท่าน เป็นผู้นำในยุคนี้ คือ J.S.Bach และ G.F.Handel.

๓. Classical Period (ค.ศ. ๑๗๕๐-๑๘๒๐) ยุคนี้นักดนตรีเริ่มเข้าสู่ยุคใหม่ มีความรุ่งเรืองมาก ขึ้น มีนักดนตรีเอกของโลก ๓ ท่าน เป็นผู้นำยุคนี้คือ Haydn Gluck และ Mozart

๔. Romantic Period (ค.ศ. ๑๘๒๐-๑๙๐๐) ยุคนี้นักดนตรีใช้เสียงดนตรีที่เน้นถึงอารมณ์อย่างเด่นชัด มี Beethoven และยังมีนักดนตรีเอกของโลกคนอื่นๆ อีก เช่น Schubert Mendelssohn, Schumann, Chopin, Paganini, Liszt, Brahms และ Wagner เป็นต้น ยุคนี้นักดนตรีเจริญถึงขีดสุด นับเป็น "ยุค ทองของดนตรี"

๕. Modern Period (ค.ศ. ๑๙๐๐-ปัจจุบัน) ยุคนี้นักดนตรีเปลี่ยนแปลงไปมากดนตรีประเภท แจ๊ส (Jazz) กลับมามีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ของดนตรี

ร่างกายของมนุษย์เราเจริญเติบโตได้ด้วยอาหาร นอกจากคนเราจะรับประทานอาหารทางปากแล้ว ยังต้องการอาหารทางหู ทางตา ทางใจ และทางสมองอีก ศิลปะการดนตรีและการละครเป็นอาหารของหูและ ตา วรรณคดีและศาสนาเป็นอาหารทางใจและสมอง อาหารเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อร่างกาย ศิลปะ ของการดนตรีและ ละครก็เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ ชัดเกล้าจิตใจให้ผ่องใสเกิดความ

สามัคคี และเพื่อการพักผ่อนในเมื่อร่างกาย และสมองได้รับความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการทำงาน คนเราทุกคนมีความเป็นนักดนตรีอยู่ในตนเอง บางคนแม้ไม่สามารถ เล่นดนตรีหรือร้องเพลงได้ ก็ยังชอบฟังและชอบดูศิลปะการดนตรีและละครมีความสำคัญไม่น้อยกว่าศิลปะประเภทอื่น เป็นรากฐานแสดงถึงความเจริญของประเทศชาติทางหนึ่ง คือเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะต้องส่งเสริมให้ดำรงสืบต่อไป ศิลปะประเภทนี้ต้องใช้เวลาสั่งสอนอบรมกันมาก หากไม่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันอาจจะเสื่อมสูญไปได้ การดนตรีและละครของไทย เป็นสมบัติอันมีค่าของชาติ เป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยใจคอของคนไทยได้ว่า คนไทยหรือชาติไทยเป็นชาติที่มีอารมณเบิกบาน มีความกรุณากล้าหาญอันจะสังเกตได้จากศิลปะการดนตรีและละคร ซึ่งดำเนินไปด้วยความอ่อนโยนและนิ่มนวล การที่เราได้ฟังเพลงเกิดความรู้สึกที่คึกครื้นร่าเริง จะเป็นเพลงชาติใดภาษาใดก็ตาม เหล่านี้เกิดจากศิลปะของการดนตรีทั้งสิ้น นักประพันธ์เพลงจะต้องถือกฎเกณฑ์อันเป็นระเบียบ มีวิธีแต่งและวิธีบรรเลงอย่างมี หลักเกณฑ์รวมทั้งฝีมือของผู้บรรเลงด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจและเกิดความชำนาญเสียก่อน ใน สมัยก่อน ความเจริญ และความเสื่อมของศิลปะ อยู่ที่ความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมือง ในเวลาบ้านเมืองสงบ ศิลปะทั้งปวงก็ เจริญรุ่งเรือง และได้รับการส่งเสริมจากประมุขของประเทศ เจ้านาย และประชาชนร่วมมือกัน และเมื่อมีผู้อุปถัมภ์ค้ำชู ผู้ที่มีฝีมือ และความคิดก็พยายาม ขวนขวาย ทำการเผยแพร่ด้วยการส่งสอนศิษย์และผู้สนใจมากมาย ในปัจจุบันศิลปะทางดนตรีและละครต่างประเทศกำลังแพร่หลายติดต่อและเปลี่ยนกันไปทั่วโลกคนไทยนิยมกันมาก อย่างไรก็ตามการนิยมนกย่องศิลปะอันเป็นศิลปะสากลนั้น ถ้านิยมด้วยความเข้าใจก็ไม่เสียหายอะไร การรับเอาของ ใหม่ที่ดีก็เป็นการสมควร แต่พร้อมกันนั้นก็ต้องช่วยกันรักษาศิลปะประจำชาติไว้ด้วย

ดนตรีกับสื่อทางความคิด

ดนตรีหรือบทเพลงนั้นถือได้ว่าเป็นภาษาแห่งอารมณ์ ซึ่งนักแต่งเพลงได้พยายามกระตุ้นออกมาเป็นเสียงเพลง มีทั้งที่จงใจกระตุ้นและที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเองซึ่งเพลงเป็นสื่อกลางในการติดต่อ และการทำความเข้าใจกันระหว่างมนุษย์ ที่เก่าแก่ที่สุด เพลงจึงเป็นภาษาหรือเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ในการสื่อความคิดต่อกัน ซึ่งการสื่อความคิดนี้จะมี ๒ ลักษณะคือ

- ๑) การสื่อความคิดในเรื่องที่เป็นความจริง ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ การสื่อความคิดประเภทนี้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาถกเถียงมากนัก เนื่องจากเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นจริงด้วยเหตุผลและสามารถพิสูจน์ได้
- ๒) การสื่อความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่าต่างๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าเหล่านั้นได้

การสื่อความคิดประเภทนี้ก็คือ การชักจูงให้คล้อยตาม ซึ่งก็หมายถึงเพลงประเภทปลุกใจซึ่งมีใช้กันอยู่ในทุกสังคมมนุษย์นั่นเอง

จากแนวคิดของ David J.Elliott นักปรัชญาดนตรี ได้ให้มุมมองของกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการฟังไว้ว่า การฟังและกระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการที่ไม่เป็นอิสระ ซึ่งมันจำเป็นต้องไปเกี่ยวข้องกับบริบทของความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการได้ยิน ซึ่งสิ่งที่เราได้ยินได้ฟังมันเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และในการรับข้อมูลเกี่ยวกับการฟังของมนุษย์นั้นมีข้อจำกัด เราไม่สามารถรับรู้ข้อมูลทุกสิ่งทุกอย่างได้ในการฟังครั้งเดียว

การฟังและการรับรู้ของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัด แต่ในความเป็นจริงสมองของมนุษย์สามารถรับเสียงได้ทุกเสียง สมองของมนุษย์ไม่ได้ทำงานที่ละภาคส่วน แต่ทุกส่วนของสมองทำงานพร้อมกัน ดังนั้นขณะที่มนุษย์กำลังรับรู้ถึงกระบวนการฟังต่าง ๆ นั้นสมองก็จะช่วยในการคัดสรรข้อมูลในขั้นต้น โดยพิจารณาจากสิ่งที่ปรากฏในด้านความตั้งใจ ความตระหนัก ตลอดจนการทบทวนข้อมูลต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อการตัดสินใจในการรับสื่อสารนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อกระบวนการดังกล่าวขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคนด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวมองเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของดนตรีเป็นตัวสื่อสารไปยังผู้รับสารโดยการแปลผลจากสิ่งที่ได้รับมาและส่งผ่านไปยังสมอง และส่งผลทางด้านจิตใจของผู้รับสารเป็นผู้เลือกที่จะรับหรือไม่รับ แต่ปัจจัยอีกอย่างในการตัดสินใจของผู้รับสารนั้นไม่สามารถละเลยบริบททางสังคม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมันสามารถเป็นตัวสร้างการตัดสินใจในการรับสารได้เช่นกัน

ดนตรีกับความเคลื่อนไหวทางสังคม

การมองเห็นสถานะความเป็นจริงทางสังคมของดนตรีในเชิงปรัชญา โดยมองถึงการนำไปใช้ให้เกิดผลต่อการกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การส่งผ่านความคิดทางดนตรีคือแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจ หรือย้าย ซึ่งมันเป็นสิ่งท้าทายที่เหนือความเชื่อ ดนตรีมักเกิดขึ้นเสมอ ๆ ต่อที่ท่าของกิจกรรมมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มีมนุษย์กระทำ ดนตรีคือการก่อรูปทางสังคมหรือเป็นการสร้างความทรงจำที่ตราตรึงให้กับสังคม รวมทั้งมันเป็นธรรมชาติและคุณค่าที่มีผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิบัติกรของดนตรีไม่ได้อาศัยรูปแบบที่ตายตัว แต่จะใช้แก่นแท้ที่มันอยู่ภายในจิตใจเป็นตัวสร้าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันถูกสร้างขึ้นโดยสำนึกรวมหมู่ของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าดนตรีสามารถแยกแยะคนในสังคมได้ ซึ่งดนตรีหนีไม่พ้นกับการดำรงอยู่ในสถานะของการรองรับทางสังคม ดังนั้นดนตรีคือตัวตนของสังคม

จากแนวคิดข้างต้นเมื่อมองถึงดนตรีกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทยนั้น คำอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ชัดเจนมีหลาย ๆ ช่วงเวลา ดังเช่น สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ ที่คณะผู้ก่อการพยายามสร้างเพลงชาติขึ้นมาใหม่ โดยให้เหตุผลว่าเพลงที่เกิดขึ้นมาใหม่เป็นของประชาชน เพลงสรรเสริญพระบารมีที่มีอยู่แล้วเป็นเพลงของพระมหากษัตริย์ ซึ่งภาพสะท้อนดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรมให้เห็นความต่างที่ชัดเจนกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย หรืออีกปรากฏการณ์หนึ่งในยุคสมัยจอมพลป.พิบูลสงครามได้ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีนโยบายเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามประเทศมาเป็นประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๒ และได้ทำการปรับปรุงเพลงชาติเพื่อให้เข้ากับชื่อประเทศที่เปลี่ยนใหม่ รวมทั้งยุคดังกล่าวเป็นยุคของความพยายามสร้างชาติใหม่ ซึ่งมีหลายปัจจัยส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกระดับ เช่น การให้ประชาชนทุกคนทำความเคารพเพลงชาติในตอนเช้าเวลา ๘.๐๐ น. และเย็นเวลา ๑๘.๐๐ น. ซึ่งทุกคนจะต้องหยุดยืนตรง ซึ่งประชาชนบางคนก็มีความรู้สึกชื่นชมแต่บางคนก็รู้สึกขบขันต่อสิ่งที่ได้กระทำ จากนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่ของสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

จากมุมมองข้างเป็นเพียงตัวอย่างบางประการของดนตรีกับความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองไทย ทำให้เห็นมุมมองของบทเพลงที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขทางสังคม ซึ่งมันสามารถเป็นปัจจัยในการสร้างสำนึกรวมหมู่ และนำไปสู่การเคลื่อนไหว ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนทางสังคมจากสถานการณ์หนึ่งไปอีกราย สถานการณ์หนึ่งได้อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองไทยยังคงมีมิติเชิงซ้อนในการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนอีกหลาย ๆ กลุ่มชน เช่น กลุ่มที่แสดงความเห็นต่างกับรัฐอย่างชัดเจน หรือกลุ่มที่เห็นต่างกับรัฐแต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคมได้ ซึ่งหน่วยงานสังคมดังกล่าวเป็นมุมมองการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคของสังคมการเมืองไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่มีต่อสังคมนั้นมีบทบาทอยู่หลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การให้ความสนุกสนานและผ่อนคลายความเครียดให้กับประชาชนในสังคม การใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางในการช่วยบำบัดผู้ป่วย หรือแม้กระทั่งการใช้ดนตรีเพื่อเป็นสื่อเพื่อสร้างพลังบางอย่างให้กับกลุ่มชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความสำนึกให้เกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นเราจะเห็นว่าดนตรีนั้นเปรียบเสมือนกับสถาบันหนึ่งในโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญไม่แพ้กับสถาบันอื่นๆในสังคม

